

Carbó, Ferran, Gregori, Carme i R. X. Rosselló (eds.), *La ironia en les literatures occidentals des de l'inici de segle fins a 1939*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016, 552 pp.

El pes decisiu que en les darreries del segle XX s'estava atribuint internacionalment a la ironia a l'hora de situar el debat, encara candent, sobre la Modernitat i la Postmodernitat, en contrast amb el buit investigador que presentaven els estudis catalans en aquest camp, motivaren, fa ja més d'una dècada, l'inici d'una línia d'investigació dedicada a l'estudi del fet irònic per part del Grup de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat de València (GLCC-UV), al qual es van sumar altres investigadors d'universitats catalanes i estrangeres en 2014. El periple investigador mamprés fins ara no sols ha estat simptomàticament llarg sinó indiscutiblement fecund. A dia d'avui, i a la llum de la producció científica ingent i valuosa aportada en els darrers anys, no sembla agosarat afirmar que s'ha aconseguit posar fi a una anomalia acadèmica que endarreriria la cultura catalana respecte d'altres contextos culturals veïns. En són una prova fefaent contribucions com ara la tríada d'estudis col·lectius aplicats a l'anàlisi d'autors i d'obres concretes, *—El bricolatge literari. De la paròdia al pastitx en la literatura catalana contemporània* (2008), *La literatura davant el mirall. Ironia i metaliteratura en l'època contemporània* (2011), i *Ironies de la Modernitat. La ironia del Modernisme al Noucentisme* (2015)—, els diversos articles i monogràfics publicats en revistes especialitzades —per exemple, les pàgines de la revista *Caplletra* dedicades als *Usos de la ironia en la literatura catalana contemporània* (2006) o sengles monogràfics sobre *La ironia en la literatura catalana de preguerra* a la mateixa *Caplletra* (2016) i a la *Rivista italiana di studi catalani* (2016)— o els treballs publicats per membres del GLCC-UV en solitari —és de menció obligada el llibre *Llorenç Villalonga, ironista i jogasser* (2013), de Vicent Simbor—, a més de la creació d'una base de dades bibliogràfica en línia sobre la ironia en la literatura catalana des de l'inici del segle XX fins a l'actualitat (www.uv.es/ironialitcat).

El magne estudi que ara ens ateny, *La ironia en les literatures occidentals des de l'inici de segle fins a 1939* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016), emmarcat dins el projecte d'investigació *La ironia en la literatura catalana desde el «Modernisme» hasta 1939* (FFI2013-41147-P, Ministerio de Economía y Competitividad) i de títol homònim al del congrés internacional celebrat a la Universitat de València al març de 2016, culmina de manera notable tot aquest recorregut. S'hi apleguen trenta treballs d'especialistes provinents de setze universitats, nacionals i internacionals, que examinen l'ús i les funcions de la ironia en autors, obres i temes de les diverses literatures occidentals, amb una atenció preferent, és clar, a l'àmbit català. És precisament l'afany d'ultrapassar els marges de la literatura catalana el que particularitza el volum respecte de les publicacions adés esmentades i més notablement l'enriqueix. Sense reserves, cal destacar la vàlua immensa d'aquesta nova aportació científica, perquè no té precedent en l'àmbit investigador autòcton: la lite-

ratura produïda durant el fascinant i convuls primer terç del segle passat és abordada, interpretada, des del prisma insòlit de la ironia i amb una exhaustivitat poc usual. Al llarg de més de cinc-centes pàgines, el fenomen irònic irromp com un component essencial de les poètiques coetànies, fins al punt que sembla imposar-se com a sinònim de la literarietat, tal com assenyalen al pròleg els curadors de l'edició, Ferran Carbó, Carme Gregori Soldevila i Ramon X. Rosselló.

Superades les pàgines introductòries, el volum s'estructura en quatre blocs: «La ironia en les literatures occidentals (1900-1939)», «La ironia en la literatura catalana del Modernisme, del Noucentisme i de les Avantguardes», «La ironia en la literatura catalana dels anys vint i trenta», i «La ironia en la literatura catalana (1900-1939)». Sistematitzar-ne ací la revisió, necessària sens dubte, implica, però, adoptar una mirada a la força panoràmica, que no pot transmetre la riquesa de matisos, de lúcides subtileses i d'esmolades delacions a què es presta el fet irònic i, per tant, segurament injusta davant la quantitat d'informacions interessants aportades per tots els autors de què no podem donar compte ací.

El primer bloc s'enceta i es tanca amb les aportacions de Pierre Schoentjes i Pere Ballart respectivament, especialistes de reconeguda solvència i prestigi internacional en el camp teòric de la ironia. La primera, centrada en la literatura francesa, explora la dimensió que adquireix el fenomen irònic durant la Primera Guerra Mundial. Schoentjes prova amb mestria que el qüestionament de valors considerats com a essencials mitjançant la ironia suscita sistemàticament interrogacions ètiques sobre la seua naturalesa i oportunitat, i encerta a relacionar aquesta tesi amb la França actual. Per la seua banda, Pere Ballart excel·leix, *as usual*, amb un brillant exercici de comparatisme, plantejat a partir de tres autors i tres gèneres distints, situats en els anys trenta: Čapek i el conte curt, Nabòkov i la novel·la, i Brecht i el poema líric. Ballart demostra com tots tres autors conceben la ironia com el vehicle idoni per a comprendre i subvertir les estructures dels gèneres respectius, i accedir, així, a noves possibilitats creatives. Dins d'aquest mateix bloc, Carme Manuel i Juan V. Martínez Luciano centren els seus estudis en la literatura en llengua anglesa durant la Primera Guerra Mundial. Si aquest darrer s'ocupa del patriotisme en els poetes anglesos, Manuel exposa com els escriptors afronord-americans, des de la pròpia consciència de subjectes subalterns, recorren en els seus textos a la ironia per a denunciar el racisme institucional. La literatura italiana també hi és present gràcies als treballs de Giulio Iacoli, que ressegueix els escrits d'una llarga nòmina d'autors amb l'objectiu de posar de manifest la naturalesa transideològica de la ironia, i d'Amaranta Sbardella, que precisament centra el seu discurs en un d'aquests escriptors, Massimo Bontempelli, de manera que amplia i concreta les aportacions anteriors.

Els treballs al voltant de la literatura catalana es troben distribuïts entre els blocs segon i tercer. El criteri cronològic, escollit amb encert per a justificar-ne l'ordenació, fa palesa la dinàmica evolutiva de la ironia en les lletres catalanes des de l'inici del segle XX fins a 1939 i possibilita, així, una lectura atractiva per a tot lector amb un cert interès crític sobre el tema i no útil solament per a l'investigador interessat a fer consultes puntuals.

En concret, el segon bloc reuneix els nou treballs que es relacionen amb el context del Modernisme, el Noucentisme i les Avantguardes. Destaca, per la seua minuciositat, l'estudi que Vicent Simbor porta a terme sobre la reflexió teòrica d'Eugeni d'Ors al voltant de la ironia i la seua translació pràctica en *La ben plantada*. Al costat, Maria Planelles i Núria León aporten dades interessants sobre les figures poc

convencionals d'Apel·les Mestres, la primera, i de Ramon Miquel i Planas i Ramon Llorens i Jordana, la segona, que reaccionaren, per raons diverses i de manera més o menys bel·ligerant, contra els valors noucentistes. La poesia està representada, en aquest capítol, gràcies a dos treballs: en un, Ferran Carbó il·lustra com Salvat Passaït estableix una relació de caràcter paròdic amb la poesia de Josep Carner; en l'altre, Mònica Güell explora els lligams entre ironia i surrealisme presents en l'obra de J.V. Foix. La figura de Dalí és objecte d'anàlisi per part de Brad Epps i d'Antoni Mestre-Brotons. Amb la seua visió de conjunt, Epps incideix en la necessitat d'atendre també a l'esfera pictòrica a l'hora de considerar la ironia daliniana, mentre que Mestre-Brotons acota el seu treball a l'examen del grotesc. El parell d'estudis restants se situa en un terreny fronterer amb el següent bloc, que versa sobre els anys vint i trenta. Així, M. Àngels Francés analitza la transgressió per via irònica dels rols de gènere tradicionals en Caterina Albert i en Mercè Rodoreda, i Àngel Cano s'ocupa de la lectura que, com a crític, Joan Fuster fa sobre la ironia en Eugeni d'Ors i en Josep Pla.

Precisament Pla és l'escriptor més estudiat en el bloc tercer. Si Eberhard Geisler exposa la seua visió sobre la ironia i l'humor en l'assagista empordanès, Anna Esteve i Gonçal López-Pampló treballen més específicament el rendiment literari de ironia planiana en *Madrid, 1921. Un dietari* i en *El quadern gris*, respectivament. Abans, Marcel Ortín havia encetat el bloc documentant les controvèrsies que susciten la ironia i l'humor en els temps de Primo de Rivera, expressades en premsa per un nodrit estol d'intel·lectuals del moment. Un d'aquests, defensor de la pràctica irònica com antídote contra el dogma, és Carles Soldevila, de qui s'ocupen específicament Núria Santamaria, que en ressegueix la narrativa breu, i Magí Sunyer, que examina *Eva* (1931). Coetanis de Soldevila són els joves del Grup de Sabadell. Francesco Ardolino i Moisès Llopis s'acosten al seu màxim impulsor, Francesc Trabal, atenent a la ironia que recorre el motiu del joc, el primer, i a les relacions paròdiques presents en *Judita* (1930), el segon. Es fan càrrec de Joan Oliver, també sabadellenc, Jordi Malé, que es fixa en la narrativa d'entreguerres de l'autor, i Ramon X. Rosselló, que es fixa en la producció teatral de preguerra. Un altre dels joves renovadors destacats d'aquest període és Josep Maria de Sagarra. Andratx Badia s'ocupa de la ironia en l'article periodístic sagarrià, mentre que Patrizio Rigobon centra la seua anàlisi en *Vida privada* (1932), tot posant en relació la ironia amb les dimensions polítiques i socials que adquireix l'espai públic i privat en la novel·la. Mercè Rodoreda apareix novament de la mà de Carme Gregori, que estudia amb detall la paròdia del gènere policíac i el repertori d'ironies presents en *Crim* (1936), una de les novel·les posteriorment rebutjades per l'escriptora. Per la seua banda, Sònia Sellés ressegueix la gamma de recursos irònics d'*El primer arlequí* (1936), òpera prima d'un jove Pere Calders que està fixant ara les bases de la seua obra de maduresa. Finalment, Assumpció Bernal i Josep Vicent Garcia i Raffi examinen la desmitificació paròdica dels relats fundacionals de la civilització occidental per part del primer Ferran de Pol.

El quart bloc tanca el volum amb una valuosíssima visió de conjunt a càrrec del grup investigador sobre les concepcions i els usos de la ironia en la literatura catalana entre 1900 i 1939, és a dir, en el Modernisme, el Noucentisme, l'Avantguardisme i en l'etapa dels anys vint i trenta. Si bé el pes del fenomen irònic varia considerablement segons el moviment literari i no determina per igual tota la creació produïda en l'època, no es pot posar ja en dubte la seua gran importància. El recorregut traçat per totes

aquestes pàgines, veritablement apassionant, demostra que a l'hora d'interpretar la literatura catalana contemporània caldrà gravar-se a foc la sentència, proverbial, de Pere Ballart: «No tomarás el nombre de la ironia en vano». *La ironia en les literatures occidentals des de l'inici de segle fins a 1939* constitueix una ajuda essencial en aquest camí, no solament pel buit que omple, sinó pels horitzons que obre.

Mireia Ferrando
Universitat de València
ferrandomireia@gmail.com